
Karataş, Adnan (2019). "Devlet Şekilleri ve Hükümet Sistemleri Türlerinin Ülkelerin Yönetişim Göstergeleri Bakımından Meydana Getirdiği Farklılıkların Belirlenmesi". *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (ASOBİD)*. S. 6, s. 109-148.

DEVLET ŞEKİLLERİ VE HÜKÜMET SİSTEMLERİ TÜRLERİNİN ÜLKELERİN YÖNETİŞİM GÖSTERGELERİ BAKIMINDAN MEYDANA GETİRDİĞİ FARKLILIKLARIN BELİRLENMESİ

DETERMINATION OF THE DIFFERENCES OF STATE FORMS AND GOVERNMENT SYSTEMS TYPES GENERATED BY THE GOVERNMENT INDICATORS OF THE COUNTRIES

Arş. Gör. Adnan KARATAŞ*
Atatürk Üniversitesi
adnan.karatas@atauni.edu.tr

Öz

1980'li yıllardan sonra kamu yönetimi alanında oldukça önem kazanan "yönetişim" belli bir hedefe ulaşmaya yönelik amaca yönelik bir çabayı, yol gösterici olmayı, kontrol etmeyi ve yönetmeyi içeren bir kavramdır. Tanımıyla ilgili bir kesinlik olmamakla birlikte yönetişimin; şeffaflık, hesap verebilirlik, katılımcılık, hukukun üstünlüğü, eşitlikçilik, etkinlik gibi temel ilkelerinin olduğu literatürde geniş çevrelerce kabul edilmektedir.

Bu kavram, Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, Dünya Bankası, OECD gibi birçok uluslararası kuruluşun üzerinde durduğu ve önem verdiği konulardan biridir. Ülkelerin demokrasiye olan inançlarının artması ve "iyi yönetişim" şeklindeki yaklaşımların ortaya çıkması, yönetişimin kalitesi konusunu gündeme getirmektedir. Buna bağlı olarak kimi ülkeler, araştırma

---

* ORCID: orcid.org/0000-0003-2399-8013

kuruluşları ve uluslararası kuruluşlar hangi ülkelerin yönetiminde iyi; hangilerinin daha geride olduğunu belirlemek amacıyla çeşitli yönetim göstergeleri ortaya koymuşlardır. Bu göstergelere bağlı olarak ülkelerinde yönetim düzeylerinin ölçülmesi yoluna gidilmiştir.

Bu çalışmanın amacı, ülkelerin yönetim kaliteleri bakımından devlet şekillerinin ve hükümet sistemlerinde “farklılığın” olup olmadığını belirlemesidir. Bu hedef doğrultusunda Dünya Bankası'nın altı gösterge halindeki yönetim verileri incelenmiş ve çeşitli istatistiksel analizlere tabi tutulmuştur. Devlet şekli açısından; Federal-Üniter ve Monarşi-Cumhuriyet farklılıklarında yönetim kalitesinin farklılıkları belirlenmiştir. Ayrıca hükümet sistemi olarak başkanlık, yarı-başkanlık ve parlamenter sistemlerde yönetim göstergelerinin farklılık gösterip göstermediği araştırılmıştır. Araştırma kapsamında kullanılan yönetim verileri üzerinde SPSS programı kullanılarak, T testi ve ANOVA testi yapılmıştır. Böylelikle farklılıklar araştırılmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen bulgulara göre hükümet sistemleri ve devlet şekilleri bakımından yönetim kalitesinin belli düzeylerde farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Araştırma kapsamında elde edilen bulgular; kamu yöneticileri, politika yapıcılar ve araştırmacılar için önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yönetişim, devlet şekilleri, hükümet sistemleri.

Abstract

The concept of “governance”, which has gained considerable importance in the field of public administration after the 1980s, includes a purposeful effort, guidance, control and management to achieve a certain goal. Although there is no certainty about the definition of governance; Transparency, accountability, participation, the rule of law, egalitarianism, effectiveness, such as the basic principles are widely accepted in the literature.

Governance is a matter of great importance to many international organizations such as the United Nations, the European Union, the World Bank and the OECD. Increasing the belief of countries in democracy and the emergence of approaches in the form of “good governance” raises the issue of quality of governance. Depending on this, some countries, research organizations and international organizations have put forward various governance indicators in order to determine these differences. Depending on these indicators, the level of governance in their countries has been measured.

The aim of this study is to determine whether there is a difference in governmental forms and governmental systems in terms of

governance quality of countries. In order to achieve this objective, the six indicators of the World Bank governance were analysed. In terms of state form; Differences in the quality of governance were determined in the Federal-Unitary and Monarchy-Republic differences. Also, the governance indicators of the presidential, semi-presidential and parliamentary systems as a government system were investigated. T test and ANOVA test were performed on the governance data used within the scope of the research using SPSS program. Thus, differences were investigated. According to the findings obtained within the scope of the research, it has been determined that the quality of governance varies at certain levels in terms of government systems and state forms. Findings obtained in the scope of the research; it is important for public administrators, policy makers and researchers.

Keywords: Governance, state forms, government systems.

Giriş

Kamu yönetimi alanında uzunca bir süredir moda kavram haline gelen yönetim, hem akademik alanda hem de kamu yönetiminin uygulanmasında çeşitli açılardan karşımıza çıkmaktadır. Kavramın tanımı ve kuramsal içeriğiyle ilgili olarak literatürde netlik kazanan bir durum henüz olmamakla birlikte (Coşkun, 2013: 67); genellikle Dünya Bankasının öne sürdüğü ilkeler doğrultusunda kavramın içeriği doldurulup kullanılmaktadır. Diğer taraftan birçok uluslararası ve ulus üstü kuruluş kavramı kendi faaliyetlerini meşrulaştırma ve politikalarını uygulamaya sokmak amacıyla kullanılmaktadır (Peker, 1996: 7). Ayrıca kavram genellikle kamu ve özel sektör arasındaki sınırların daha belirsiz hale gelmesi, katılımcı yönetim anlayışının gelişmesi, hizmette yerellik, bağımsız denetim, düzenleyici kuruluşların varlığı gibi önerileri barındırmaktadır. Dolayısıyla bir bütün olarak değerlendirildiğimizde yönetim kavramı “düzenleyici devlet” anlayışı içerisinde reformlar geliştirilmesi ve yönetim modelleri oluşturulmasını içermektedir.

Bu çalışma kapsamında yönetim yaklaşımının önermiş olduğu düzenleyici devlet anlayışını en iyi yansıtan ve bu yaklaşıma en uygun işleyen devlet şekli ve hükmet sistemine ilişkin ipuçları yakalayabilmek hedeflenmektedir. Buna bağlı olarak bu çalışmada

ülkelerin devlet şekilleri ve hükümet sistemlerinin yönetim kalitesi açısından farklılık oluşturup oluşturmadığı analiz edilmektedir. Bu amaç doğrultusunda Dünya Bankasının 1996-2017 yılları arasında 211 ülkeyle ilgili olarak hazırlamış olduğu Dünya Yönetişim Göstergeleri kullanılmaktadır. Yapılan farklılık analizleri sonucunda devlet şekilleri ve hükümet sistemlerinin yönetim kalitesi üzerinde anlamlı bir farklılığa sahip olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. İlaveten bu çalışmada yönetim kavramsal olarak tartışıldıktan sonra uygulama aşamasına geçilmektedir.

Bu çalışma kapsamında devlet şekilleri ve hükümet sistemleri üzerine bir değerlendirme yapılmasının amacı, yönetim olgusuna katkıları ve yönetimle arasındaki ilişkinin belirlenmesidir. Dolayısıyla her ikisi içerisindeki farklı sistemlerin birbirlerine olan üstünlüklerini ya da zayıf yönlerini ortaya çıkarmak veya bu farklılıklar üzerinden yürütülen tartışmaya katılmak değildir.

1. Kavramsal Çerçeve

1.1. Devlet Şekilleri ve Hükümet Sistemleri Değerlendirmesi

Devlet şekilleri ve hükümet sistemleri hakkında bilgilendirme yapılmasının öncesinde “devlet” ve “hükümet” kavramlarının tanımlanmasında fayda vardır. Devlet kavramı Platon, Hobbes, Machiavelli, J.J. Rousseau, Hegel ve birçok düşünürün üzerinde tartıştığı ve tanımı üzerinde henüz kesinlik olmayan bir olgudur. Ancak modern anlamda devlet kavramını ele aldığımızda; Weberyen bir düşünceyle devleti, görevlerinin aksine fiziksel gücüyle tanımlayabiliriz. Nitekim Weber’e göre devlet, sınırları belirlenmiş bir alanda kendi adıma meşru fiziksel güce ve otoriteye sahip olma ve kullanma tekeline haiz beşeri bir unsurdur (Weber, 2004: 33). Diğer taraftan siyasal sistemin önemli bir aktörü olan devlete ilişkin siyasal akımların bakış açılarını değerlendirdiğimizde ise siyasal akımların neredeyse bütününde devlete karşı olumsuz bir bakışın olduğu görülmekte ve devlet, kuramsal bir sorun olarak bilimsel düşüncenin dışına atılmaktadır (Eroğul, 2014: 21). Üzerinde uzlaşılan net bir devlet tanımının olmamasının yanı sıra birçok teorisyenin ve siyaset

kuramının kendi devlet tanımının olması (Carnoy, 2015: 19), kavramsal açıdan devlet tanımını tartışmalı hale getirmektedir. Nitekim devlet üzerinde son dönemlerde oldukça ciddi söylemleri olan ve bir devlet kuramı oluşturma iddiası taşıdığı söylenebilen Bob Jessop, *Devlet Teorisi* isimli kitabında; belli bir devlet tanımı yapmayı kitabın son bölümüne kadar ertelemiştir. Ayrıca devlet tanımında devletin kurumları ve devlet söyleminin yer alması gerektiğini vurgulamıştır (Jessop, 2016: 417). Nitekim siyasal sistemin bir parçası olan devlet, kolektif siyasal sistem içerisinde birden fazla faktör ile etkileşim içerisine girmektedir. Buna bağlı olarak devletin gözlemlendiği veya algılanabildiği durumlarda farklı devlet yaklaşımlarının ortaya çıkması söz konusudur. Buna bağlı olarak ise devletin görünür hale gelen özelliklerinde yola çıkarak farklı devlet sistemleri ve yönetim modelleri ortaya atılmıştır. Bu sistemler; ülkelerin farklı tarihleri, coğrafyaları, ekonomik ve kültürel faktörleri, toplumsal yapıları tarafından zamanla şekillenmiştir. Günümüzde bu farklı devlet şekilleri ana hatlarıyla birkaç sınıflandırmada toplanmaktadır.

Devlet şekilleri, devlet tanımı ve devlet kuramları tartışmasının dışında; modern anlamdaki bir devletin görüntüsü hakkında bilgi vermektedir. Literatürde devlet şekilleri konusunda iki farklı sınıflandırmanın kullanıldığı görülmektedir. Özellikle karşılaştırmalı siyaset ve yönetim alanında kullanılan bu iki ayırmadan ilki devletin örgütlenme biçimini ele alırken diğer ayırım devletin siyasi rejim yönünden ayrılmasını kabul etmektedir (Roskin, 2014). İlk olarak “devletin temel örgütlenme biçimi” olarak devletler; Üniter devletler ve Birleşik Devletler olarak ikiye ayrılmaktadır (Gözler, 2017: 58). Üniter devletler ise yürütme organlarının merkezilik derecesine göre merkezi veya adem-i merkezi şeklinde ikiye ayrılabilir. Ayrıca taşra yönetim sistemine göre ise bölgesel sistem ve il sistemi şeklinde de ikiye ayrılabilir. Birleşik devletler ise devlet birlikleri ve devlet toplulukları şeklinde ikiye ayrılabilir. Devlet birlikleri, şahsi birlik ve hakiki birlik olarak ikiye ayrılırken; devlet toplulukları ise federasyon ve konfederasyon şeklinde iki farklı yapıda gözlenebilir. Bu çalışma kapsamında ülkeler yalnızca üniter veya birleşik şeklinde ayrıma tabi tutulmuştur. Dolayısıyla alt ayrımlar dikkate alınmamıştır.

Üniter devletin en belirgin özelliği devletin unsurlarının ve organlarının tekliğidir. Bu devlet türüne göre devlet, ülke, millet, egemenlik unsurları ve yasama, yürütme ve yargı organları bakımından teklik özelliği taşımaktadır (Gözler, 2017: 59). Üniter devletlerde egemenlik tek ve bölünmez yapıdadır. Tüm ülkede aynı hukuk düzeni, yasama düzeni ve yürütme erki görevdedir. Dolayısıyla ülke genelinde bir yasama organı, bir yargı organı ve bir yürütme organı bulunmaktadır.

Karma devlet olarak da ifade edilen birleşik devlet türü ise birden fazla devletin kendi aralarında çeşitli düzeylerdeki bağlarla birleşmelerinden meydana gelen devlettir (Gözler, 2017: 62). Bu tür devletlerde yasama, yürütme ve yargı organlarına sahip ayrı devletler bulunmaktadır. Birden fazla anayasa ve hukuk düzeni bulunmaktadır (Akipek, 1965: 98-99). Günümüzde birleşik devlet türlerinden olan şahsi birlik, hakiki birlik ve konfederasyon özelliklerine sahip hiçbir ülke olmadığından dolayı, birleşik devletler içerisinde sadece federasyona örnek gösterilebilen ülkeler vardır (Akipek, 1965; Erdoğan, 2005: 23-31). Birleşik devlet türleri içerisinde federasyon dışındakiler tarihi özellik taşımasına rağmen federasyon bugün hala birçok ülkede uygulanan bir devlet şeklidir.

En kısa tanımıyla federalizm merkezi ve bölgesel yönetim unsurları arasındaki güvenceli bir iktidar bölüşümüdür (Gözler, 2017: 67). Ülkelerin üniter veya federalizm özellikler taşıması, ülkenin maruz kaldığı tarihi, coğrafi ve siyasi koşullardan kaynaklanmaktadır. Nitekim ülkenin geniş bir coğrafyaya yayılması ülkeleri federalizme zorlarken; toplumsal yapısı itibarıyla daha homojen olan ve coğrafi olarak küçük bir alanda yer alan ülkeler, üniter sisteme sahip olabilmektedir. Her iki devlet şeklinin de birbirinden üstün ve zayıf yönleri olduğu kabul edilmektedir. Ülke yönetimi açısından çeşitli kolaylıkları veya zaafı olmakla birlikte bu iki devlet şeklinin yönetim üzerindeki etkisiyle ilgili bir çalışmaya rastlanılamamıştır.

Devlet şekillerine ilişkin olarak ikinci sınıflandırma “devletin siyasi rejimi” yönünden sınıflandırılmasıdır. Bu sınıflandırmada literatürde genellikle monarşi ve cumhuriyet arasında bir tasnife gidilmektedir. İki devlet şekli arasındaki farklılığı vurgulamak için

kullanılan temel kriter devlet başkanının göreve geliş usulüdür (Gözler, 2000, 2011, 2017). Bu kritere göre devlet başkanı göreve irsi özelliklerinden dolayı geliyorsa bu devlet monarşi, farklı türlü geliyorsa cumhuriyettir. Kısaca cumhuriyetini tanımını ve özelliklerini monarşinin zıttı şeklinde dar anlamda düşünülmesi gerekmektedir (Gözler, 2017: 55-56). Nitekim bu iki ayrım demokrasiyi dışarıda düşünerek yapılmaktadır. Dolayısıyla monarşi olan bir ülkede demokratik bir düzenle devlet başkanı dışındaki yürütme ve yargı erkleri seçilebileceği gibi bir ülkede monarşi olmamasına karşın demokratik bir yapıda olmayabilir. Buradan hareketle devlet şeklinin demokrasi üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı iddia edilebilirken (Gözler, 2017: 57); bu farklılığın yönetim üzerindeki etkisinin değerlendirilmesi gerekmektedir.

Hükümet sistemleri, yasama, yürütme ve yargı erklerinin kendi aralarındaki güç dağılımı ve düzeni demokratik olan ve olmayan ülkelerde uygulanan kural ve kurumlar bütünü (Hekimoğlu, 2009) şeklinde tanımlanmaktadır. Dolayısıyla bir ülkenin hükümet sistemi en temel olarak yasama, yürütme ve yargı erklerinin kendi aralarındaki ilişkilere bakılarak belirlenebilir. Hükümet sistemleri en genel olarak kuvvetler birliği ve kuvvetler ayrılığı olarak ikiye ayrılmaktadır (Turhan, 1993; Teziç, 2004; Gözübüyük, 2006).

Kuvvetler birliği sistemi, Fransız filozof Montesquieu ile özdeşleşen kuvvetler ayrılığı teorisinin aksine devlet egemenliğinin ve tüm erklerin tek elde toplanması gerektiği üzerinde duran bir sistemdir. Genellikle anti-demokratik olarak kabul edilen bu sistem (Linz, 2012) tüm güçlerin yasamada veya yürütmede toplanması şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Gücün yürütme erkinde toplanması, mutlak monarşi veya diktatörlük olarak kabul edilirken; yasama organında toplanmasına meclis hükümeti sistemi olarak kabul edilmektedir. Mutlak monarşilerde hükümdar tek ve en yüksek otorite olarak yasama, yürütme ve hatta yargı yetkisinin kullanır veya kendisine karşı bağımsızlığı olmayan birtakım görevliler belirler. Diğer taraftan meşruti monarşi ile mutlak monarşi karıştırılmamalıdır. Nitekim meşruti monarşi bir kuvvetler ayrılığı (parlamentar sistem) sistemidir. Günümüzde Suudi Arabistan mutlak monarşiye örnek

gösterilebilirken; İngiltere ise meşruti monarşiye gösterilebilecek en güzel örnektir (Gözler, 2017: 76-77). Meclis hükümeti sisteminin kökeni ise J.J. Rousseau'nun "egemenliğin tekliği ve bölünmezliği" ilkesine dayanmaktadır. Bu ilkeye göre; mademki egemenlik bölünemez; buna bağlı olarak tüm erklerin halk tarafından seçilen yasama organına verilmesi gerekmektedir (Turhan, 1993: 24-31). Bugün İsviçre'nin bu sistemin en tipik örneği olduğu konusu tartışmalı olmakla birlikte (Gözler, 2017: 81); ülkemizde 1920-1923 yılları arasındaki hükümet sisteminin bu sistem olduğu ifade edilebilir. Dolayısıyla bu sistem daha çok olağanüstü dönemlerde ilgi çekmektedir (Turhan, 1993: 24-31; Gözler, 2017: 80).

Hükümet sistemleri ayrımındaki ikinci konu ise Montesquieu ile özdeşleşen kuvvetler ayrılığı teorisine dayanan kuvvetler ayrılığı sistemidir. Demokratik niteliği ve hesap verebilirliği açısından dünya genelinde kabul gören bu kuvvetler ayrılığı sistemini; başkanlık sistemi, parlamenter sistem ve yarı-başkanlık sistemi olarak üçe ayırarak inceleyebiliriz. Bu üçlü ayrımın kuvvetlerin kendi içlerinde sert veya yumuşak olarak ayrımına göre farklılık kazandığı görülmektedir. Yasama ve yürütmenin sert bir şekilde ayrıldığı sistemler başkanlık sistemi olarak adlandırılırken; yumuşak bir şekilde ayrıldığı sistemler parlamenter sistem olarak kabul edilmektedir. Bu iki hükümet sisteminin ortasında olan ve sentez bir sistem olarak da kabul edilebilen yarı-başkanlık sistemi de bulunmaktadır. Başkanlık sisteminde yasama ve yürütme hem hukuki olarak hem de kaynaklık bakımından birbirinden bağımsızdırlar. Her iki kuvvet halk tarafından seçilerek işbaşına gelmektedir. Başkanlık sistemine göre yürütme organı tek kişidir, halk tarafından seçilir ve yasamanın güvenine dayanmamaktadır (Gözler, 2017: 83). Başkanlık sisteminin kuvvetli yönleri; istikrarlı bir yönetimi sağlaması, güçlü bir yönetim oluşturması, demokratik bir yönetim oluşturması şeklinde sıralanabilir. Zayıf yönleri ise rejim krizine neden olması, katı olması, çift meşruluğa yol açması, siyasal kutuplaşmaya neden olması şeklinde sıralanabilir (Uluşahin, 1999: 84-92).

Yumuşak kuvvetler ayrılığı sistemi olan parlamenter sisteme göre ise yasama ve yürütme kuvvetleri birbirinden kati bir şekilde ayrılmak yerine bu erkler birbiri içerisine geçmiş durumdadır. Ayrıca bu organların birbirleri üzerinde varlığına son verme hukuki imkânlarına sahiptirler. Parlamenter sistemin başkanlık sisteminden en önemli farklılığı yürütme organının yasamaya karşı konumundan kaynaklanmaktadır. Başkanlık sisteminde yürütme organı (başkan) doğrudan halk tarafından seçilirken parlamenter sistemde yürütme organı yasama organı içerisinden seçilmektedir ve yasama organına karşı sorumludur. Parlamenter sistemin de çeşitli zayıf ve güçlü yönleri bulunmaktadır (Uluşahin, 1999: 92-98). Güçlü yönlerini; esnek olması, kutuplaşmaya yol açmaması, tıkanıklıklara çözüm üretmesi gibi sıralanabilir (Lijphart, 1997: 67). Zayıf yönleri ise istikrarsız hükümetlere yol açması, zayıf hükümetlere yol açması ve düşük nitelikli demokrasiye yol açması şeklinde sıralanmaktadır (Uluşahin, 1999: 151-159). Ancak her iki sistem için de değerlendirme yapmak gerekirse bu sıralanan güçlü veya zayıf yönlerden hangisinin diğerine üstün geleceği veya hangi sistemin daha başarılı olduğu tartışmalı ve her ülkenin kendine özgü durumuna bağlıdır. Dolayısıyla bu çalışmanın asıl amacı bu sistemlerin yönetişime olan katkılarını değerlendirme ve analiz etmektedir.

Bir diğer kuvvetler ayrılığı sistemi olan yarı-başkanlık sistemi kuvvetler ayrılığı sistemlerinin iki kutbunu oluşturan başkanlık ve parlamenter sistemin ortasında yer almaktadır. Bu sistemde yürütme erkinin bir kanadı olan başkan halk tarafından seçilirken; diğer kanadı olan bakanlar kurulu yasama organının güvenine dayalı olarak çalışmakta ve yasamaya karşı sorumluluğu bulunmaktadır (Yazıcı, 2002: 91-113). Ancak parlamento sistemdeki cumhurbaşkanına nazaran daha geniş yetkilere sahiptir (Erdoğan, 2005: 186-187). Bu özellikleri itibarıyla parlamenter sisteme daha çok benzemesinden dolayı kimi zaman yarı-parlamenter sistem olarak da isimlendirilmektedir (Gözler, 2017: 89-90).

1.2. Kavramsal ve Kuramsal Açından Yönetişim

Yönetişim sözcüğü, İngilizce “governance” sözcüğünün karşılığı olarak ilgili literatürde yer edinmiştir. Sözcüğün Türkçe karşılığında işteşlik eki (-iş) bulunmasından dolayı bir etkileşimi çağrıştırdığı düşünülebilir. Fakat bu sözcük anlam bakımından bir etkileşim içermemektedir (Orhan ve Yalçın, 2015: 178). Bu karışıklıktan dolayı yönetim kavramının “yönetim süreçlerine halkın katılımı esas alan ve kendi kendine yönetim” şeklinde yanlış bir anlam yüklenmesine neden olabilecektir. Nitekim bu kavram halktan ziyade kamu kuruluşlarını, sivil toplum kuruluşlarını ve diğer örgütlerin katılımını esas almaktadır (Orhan ve Yalçın, 2015: 179). Genel olarak ifade edersek bu kavram, siyaset içerisindeki oldukça geniş bir alanda yayılan hükümet-dışı aktörler üzerinde durmaktadır. Ancak yönetim, bu aktörler ve hükümet gibi yönetici kurumlardan ziyade yönetimin etkinliği üzerinde daha fazla durmaktadır (Hague ve Harrop, 2016: 18). Yönetişimin genel kabul görmüş bir tanımı olmamakla (Jordan, Wurzel ve Zito, 2005: 478) birlikte bu konudaki tanımların eklektik ve oldukça dağınık olduğu görülmektedir (Coşkun, 2013: 67). Kavramın ekonomi, işletmecilik, yönetim bilimi, uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi, örgüt bilimi gibi birçok akademik alanda temellerinin olduğu görülmektedir (Stoker, 1998: 18). Yönetişim özel sektör, merkezi kuruluşlar, yerel yönetimler ve birçok sivil toplum kuruluşu tarafından kullanılmasına karşın, kavramın sezgisel niteliğine bağlı olarak tanımlama ihtiyacı hissedilmediği öne sürülmektedir (Coşkun, 2013: 68). Bu kavramın özünde, hükümetin otoritesine ve yaptırımlarına başvurmayaya dayanmayan yönetim mekanizmalarına odaklanması yer almaktadır (Stoker, 1998: 17).

Yönetişim yaklaşımını tam olarak anlayabilmek için tarihsel süreçte ilk defa kullanılmasına ve hangi yaklaşımın devamı/rakibi olarak ortaya çıktığının bakılmasında fayda vardır. Kamu Yönetimi alanında son dönemlerin hâkim bir paradigması olan YKİ yaklaşımının ve kamudaki neo-liberal politikaların istenilen başarıları elde edememesi sonucunda bu yaklaşımların sorgulanması bir yönetilemezlik krizinin oluşumu gündeme

gelmiştir (Aygül, 1998: 233; Özdek, 1999: 28). Dolayısıyla ekonomi alanında neo-liberal politikalar, kamu yönetimi alanında ise yeni kamu işletmeciliği yaklaşımı sorgulanır hale gelmiştir. Ancak yönetim yaklaşımı bütünüyle yeni kamu işletmeciliğinin savlarına karşı bir duruş, buradan bir kopuş sergilememektedir. YKİ yaklaşımının eksiklerini tamamlayıcı bir niteliğe bürünmüştür. Dolayısıyla yönetim yaklaşımının YKİ yaklaşımının özel sektör ve piyasacı anlayışında eleştirilen noktaları düzenleyerek katılımcılık anlayışını sürdürülebilir hale getirdiği öne sürülebilir (Aygül, 1998: 237). Ortaya atılan bu yeni paradigmanın kamu yönetimine sağlamış olduğu bir diğer önemli katkı ise merkezîyetçi devletin toplumun tümü üzerindeki tek yönlü ve zorlamaya dayalı yönetim anlayışını ortadan kaldırarak; toplumun kendi tercihleriyle yönetime katılım sağlamasının önünü açmasıdır (Jessop, 2005: 352).

Kamu yönetimi alanındaki paradigma tartışmalarının ötesinde; uluslararası ve ulus üstü kuruluşlar, yönetimi kendi anlayışları doğrultusunda yeniden formüle ederek bu tartışmalara hem kuramsal hem de uygulama açısından katkılar sağlamışlardır (Orhan ve Yalçın, 2015: 179). Dünya Bankası, Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler ve OECD kendi yönetim anlayışlarını iyi yönetim olarak isimlendirerek; çeşitli yollarla üye devletlerine bu uygulamayı benimsetme yoluna gitmişlerdir. Bir iddiaya göre bu kuruluşların yapısal uyum programları, yönetim adı altında hala devam etmektedir (Peker, 1996: 7). Yukarıda bahsedildiği üzere YKİ yaklaşımının başarısızlığa uğradığı kabulünün doğurduğu bu revizyon, “küçük devlet” anlayışından, “küçük ama etkin devlet” anlayışına geçilmesini sağlamıştır (Övgün, 2013). Bu uluslararası kuruluşların yönetime yüklemiş oldukları anlamın aslında kendi faaliyetlerini kapsadığı iddiasında bulunulabilir. Örneğin müzakere ve düzeltmeye yöntemlerine bel bağlayan AB kendi yönetim uygulamalarını “Beyaz Kitap” olarak adlandırdığı çalışmada kendi yönetim olgusunu inşa etmiştir (Hague ve Harrop, 2016: 18). Buna bağlı olarak bazı çalışmalarda AB, “postmodern yönetim sistemin paradigmatic bir örneği” olarak düşünülmektedir (Okçu, 2007: 300). Yönetim kavramını kendi anlayışları doğrultusunda yeniden düzenleyen bu kuruluşlar,

yönetişimi kendi ilgi alanları doğrultusunda belli bir sınıflandırmaya ve sınırlandırmaya soktuğu düşünülebilir. Nitekim AB'nin "Beyaz Kitap"ında ve Dünya Bankasının "Dünya Yönetişim Göstergeleri"nde bu sınıflandırma ve sınırlandırma çabasının varlığı görülmektedir. Bu sınıflandırmanın devamında yönetişimin kalitesini ölçerek kavrama yeni anlamlar katmaya devam etmişlerdir.

Yönetişim kavramını kuramsal boyuttan çıkararak ilk olarak uygulama Dünya Bankası tarafından 1989 tarihinde "Sahra Altı Afrika: Krizden Sürdürülebilir Büyümeye" (*Sub Saharan Africa: From Crisis to Sustainable Growth*) isimli çalışma ile alanı bulmuştur. Kurum 1992 yılındaki raporunda ise insan haklarına saygı, hesap verebilirlik, hukuksal ve kurumsal çerçevenin oluşturulması, hızlı ve adil bir hukuk sistemi, şeffaflık ve kamu hizmetlerinin etkinliği gibi birtakım ilkeler sıralanmıştır (World Bank, 1992: 13-28). Dünya Bankası bu ilkeler doğrultusunda dünya ülkelerinin mevcut durumlarını analiz etmekte ve çeşitli önerilerde bulunmaktadır. Böylelikle yönetişimin uygulama anlamında yaygınlık kazanması sağlamaya çalışmaktadır.

120

Yönetişimle ilgili olarak bahsedilen bilgilerin devamında yönetişimin tanımlanmasının güçlüğü bir bakıma daha aşikâr hale gelmiştir. Nitekim literatürde yönetişime ilişkin olarak altı farklı tanımlama yapılmaktadır. Bunlar; "minimal devlet" olarak yönetim, şirket yönetişimi, YKİ olarak yönetim, iyi yönetim, sosyo-sibernetik sistem olarak yönetim, kendiliğinden organize olan ağlar olarak yönetim şeklinde sıralanmaktadır (Rhodes, 1996). Ancak bu tanımlamaların ve tartışmaların genelinde yönetişimin, özel sektör ile kamu kurumları arasındaki sınırların belirginliğinin azalması, çoğulcu yönetim modellerinin ortaya konulması ve katılımcılığın temel alınmasına ilişkin bir uzlaşımı olduğu görülmektedir (Kooiman ve Van Vliet, 1993). Diğer taraftan yönetim mekanizmaları yerel yönetimlerin demokratikleşmesi bağlamında oldukça önemli bir aktör olarak düşünülmektedir. Özellikle yönetişimin yerel yönetim uygulamaların karşılığı olarak düşünülebilecek kent konseyleri, yerel demokratik yönetim mekanizmalarından biri olarak kabul edilmektedir (Çolakoğlu, 2012: 3). Özel sektörde kuruluşlarında

ise yönetim olgusu, içsel yeterliliklerin geliştirilmesinde önemli roller oynamaktadır (Avcı ve İyigün, 2017: 279). Tüm bu olumlu gözükten özelliklerinin yanı sıra, yönetişimin çeşitli dezavantajlarının ve olumsuz yönlerinin olduğunu savunanlar da bulunmaktadır (Stoker, 1998: 24).

1.3. Yönetişimin Ölçülebilirliği ve Yönetişim Göstergeleri

Oldukça tartışmalı ve üzerinde henüz bazı noktalarda uzlaşım olduğu bir kavram olan yönetişimin; kalitesinin ölçülebilmesi ve bu kalitenin hangi ölçütler altında ölçülebileceği de bir o kadar tartışmalıdır. Özellikle ülkelere kredi veren veya çeşitli avantajlar sağlayan üyelikle kabul edilmesinde ülkelerin söz konusu uluslararası kuruluşun yönetim anlayışa yakınlığı önem kazanmaktadır. Dolayısıyla ülkelerin yönetim düzeylerinin iyiliğini değerlendirilmesi ve ölçülmesi konusu hem bu kuruluşlar hem de akademik çalışmalar için önem kazanmıştır (Canıkalp ve Ünlükaplan, 2015: 82). Nitekim günümüzde başta Dünya Bankası olmak üzere yönetişime ilgi gösteren diğer uluslararası kuruluşlar kendi yönetim tanımlarını destekleyici ölçütler/göstergeler ortaya koymuşlardır (Maldonado, 2010: 6).

Yönetişimin daha somut hale getirebilmek ve kalitesini ölçebilmek amacıyla çeşitli göstergeler belirlenmesi son dönemler birçok araştırmacı ve kuruluşun temel uğraşı haline gelmiştir. Özellikler 2000'li yıllardan itibaren yönetim kalitesinin ölçümüne yönelik oldukça fazla sayıda çalışma raporun ortaya çıktığı gözlemlenmektedir (Norris, 2011: 180). Ancak oldukça fazla sayıda olan bu göstergelerle ilgili genel bir değerlendirme yapmak gerekirse; bu göstergelerin geneli özellikle göstergelerin uygulandığı ülke bakımından farklılık arz etmektedir. Buna bağlı olarak dünya gelinde yönetim olgusunun tüm hatlarıyla değerlendirildiği göstergelerin sayısı sınırlı durumdadır. Ayrıca bazı göstergeler algıya dayalı biçimde verilerin toplanmasını öngörmesinden dolayı; öznel nitelikler taşımaktadır (Canıkalp ve Ünlükaplan, 2015: 83).

Yönetişim gibi betimlemesi zor bir olgunun ölçülebilir hale getirilmesinde, yönetişimin temel belirleyici niteliklerinden faydalanılmaktadır. Bu belirleyici niteliklerin tam ve doğru olarak belirlenmesi, yönetişimin kalitesinin ölçümünde oldukça etkili

olacaktır. Yönetişim üzerinde uzlaşılan temel belirleyicilerden yola çıkarak yapılan ölçümler ve elde edilen verilerin kıyaslanabilir ve gözlemlenebilir olması ölçümün etkinliğini ortaya koymaktadır (Kaufmann ve Kraay, 2008: 1). Dünya genelinde yönetim kalitesini ölçebilmek amacıyla kullanılan ve literatürde oldukça itibar gören göstergelerden bazıları; Dünya Bankası (*World Bank*), Özgürlük Evi (*Freedom House*), Uluslararası Ülke Risk Rehberi Yönetişim Endeksi (*The International Country Risk Guide*), Uluslararası Şeffaflık Örgütü (*Transparency International*), Dünya Ekonomi Forumu (*World Economic Forum*) ve Mo İbrahim Afrika Yönetişim Endeksi (*Mo Ibrahim Index of African Governance*) şeklinde sıralanabilir (Canıkalp ve Ünlükaplan, 2015: 87-91).

ABD Merkezli bağımsız bir düşünce örgütü olan Özgürlük Evinin “Gastil Endeksi” olarak önerdiği ve siyasal haklar ve siyasal özgürlüklerin değerlendirildiği gösterge 1972 yılından bu yana kullanılmaktadır (Freedom House, 2019). Uluslararası Ülke Risk Rehberi Yönetişim Endeksi ise 1980 yılından bu yana ülke risk değerlendirmesi ve analizi yapan ticari bir kuruluştur. Ülkelerin Politik, Ekonomik ve Finansal risk bakımından değerlendirildiği ve hükümet istikrar, iç karışıklık, sosyoekonomik durum, bürokrasi kalitesi, askerin politika karşısındaki duruşu gibi alt kriterler değerlendirilmektedir (PRS, 2019). Uluslararası Şeffaflık Örgütü ise 1993 yılından beri yolsuzluk ve rüşvet endekslerini hesaplamaktadır (Transparency International, 2019). Dünya Ekonomik Forumunun önerdiği Küresel Rekabet Gücü Endeksi, vatandaşların refah düzeylerini yükseltmede ülke kapasitesini değerlendirmektedir. Bu da bir ülkenin mevcut kaynaklarının nasıl verimli kullanılabileceğine bağlıdır. Bu nedenle, Küresel Rekabet Gücü Endeksi, ekonomik refahın orta vadeli seviyesi ve cari sürdürülebilirliğin sağlanmasında kurumları, politikaları ve faktörler kümesini ölçmektedir (World Economic Forum, 2019). Son olarak “Mo İbrahim Afrika Yönetişim Endeksi” ise Güvenilirlik ve hukukun üstünlüğü, Katılımcılık ve insan hakları, Sürdürülebilir ekonomik fırsatlar ve beşerî kalkınma olmak üzere 4 gruptan oluşmaktadır. Bu endeks 14 alt grup, 102 gösterge ve

119 alt gösterge ile yönetim kalitesinin ölçümüne yönelik önerilerde bulunmaktadır (Mo İbrahim Foundation, 2019).

1.3.1. Dünya Bankası Yönetişim Göstergeleri

Dünya Bankasının yönetim kavramının hem uygulamaya bakan yönüne hem de akademik alandaki yönüne büyük önem verdiğine ilk bölümde değinilmişti. Nitekim akademik alanda yönetişimin daha fazla ilgi görmesi ve daha fazla ülkenin bu olguyu dikkate alması için kurum içerisinde görevli araştırmacıların yönetişimle ilgili oldukça ses getiren ve itibar gören çalışmaları olmaktadır. Bu araştırmacılar (Kaufmann, Kraay ve Zoido-Lobaton, 1999; Kaufmann ve Kraay, 2008; Kaufmann, Kraay ve Mastruzzi, 2008, 2010) dünya genelindeki neredeyse tüm ülkelerden gelen çeşitli verileri kullanarak yönetim olgusunun betimleyici niteliklerini ortaya koymaya ve ölçülebilir hale getirmeye çalışmaktadırlar (World Bank, 2006: 22). Dünya genelindeki neredeyse tüm ülkelerden elde edilen hukukun üstünlüğü, bürokrasi niteliği ve yolsuzluklar ile ilgili verileri ve resmi olmayan nitelikteki diğer birçok veriyi analiz ederek, yönetim göstergelerini ve ülkelerin bu göstergelere göre almış oldukları değerlendirme notu sonuçlarına ulaşmaktadırlar (Kaufmann vd., 1999). Bu araştırmalarda toplanan verilerle ve elde ettikleri gösterge çıktılarıyla ilgili olarak; yönetişimin kesin bir ölçümünün yapılmasının oldukça zor olduğunu öne sürülmektedir. Bunun da ötesinde 214 ülkeden toplanan verilerle ilgili olarak varılan sonuçların bazı ülkelerle ilgili kesin sonuçları varken; bazı ülkelerden düzenli ve kesin bilgiler alınamadığı için diğer ülkelerden ayırım yapılmasının zor olduğunu öne sürmektedirler (Kaufmann vd., 1999: 27). Ancak bu göstergelerin sonuçlarının ciddi bir metodolojik süreçten geçmesi, geniş bir coğrafyadaki ülkelerden bilgi toplanılması, kişisel değerlendirmelerden uzak olması ve karşılaştırmaya elverişli olması bu verilerin üstün yanlarını temsil etmektedir (Kaufmann vd., 1999: 27). Yapılan bu araştırmaların ve elde edilen verilerin objektif olabilmesi için bu göstergeler, kamu kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, bireyler, özel kuruluş araştırmaları ve ticari bilgi sağlayıcılar gibi toplam 35 farklı kaynaktan elde edilen toplamda yaklaşık 340 değişkene dayanmaktadır (Kaufmann vd., 2008: 8). 1996-2017 yılları

arasındaki verileri kapsayan Dünya Yönetişim Göstergeleri altı temel boyut altında toplanmaktadır. Bunlar (Kaufmann vd., 2010: 4);

1. *Yolsuzluğun Önlenmesi (Control Of Corruption-CC)* Bu gösterge hem küçük hem de büyük yolsuzluk biçimlerinin yanı sıra devletin seçkinler ve çıkar grupları tarafından "ele geçirilmesi" de dâhil olmak üzere kamu gücünün özel kazanç için ne ölçüde kullanıldığına ilişkin algıları ölçmektedir. Kamu çalışanları arasındaki yolsuzluk, politikacılara duyulan toplum güveni, kamu kaynaklarının kullanımı, ithalat-ihracat vergi oranlarında düzensizlik gibi 30'dan fazla değişkene bağlı olarak ölçülmektedir (World Bank, 2019a).

2. *Hükümetin Etkinliği (GE-Government Effectiveness)* Bürokrasinin, kamu hizmeti üretebilme kalitesini, kamu politikası üretebilme ve uygulama kalitesini ve siyasi baskılardan bağımsızlık derecelerini ön plana çıkarmaktadır. Bürokrasinin kurumsal etkinliği, kamusal hizmetlerin ülke geneline yaygınlığı ve herkese eşit olması, bu hizmetlerden toplumun memnuniyeti, sağlık, eğitim, alt yapı gibi hizmetlerin değerlendirilmesini kapsamaktadır (World Bank, 2019a).

3. *Siyasi İstikrar ve Şiddetsizlik (PV-Political Stability and Absence of Violence/Terrorism)* Terörizm de dâhil olmak üzere siyasi istikrarsızlık ve siyasi motivasyona bağlı şiddet olasılıklarına ilişkin algılardan oluşmaktadır. Silahlı çatışma, şiddet gösterileri, sosyal huzursuzluk, uluslararası terör tehdidi, terörizmin maliyeti, siyasi terör durumu, siyasi çatışmalar, istikrarsız hükümetler, iç çatışmalar, etnik gerilimler gibi birçok değişkene bağlı olarak bu gösterge hesaplanmaktadır (World Bank, 2019a).

4. *Düzenleyicilik Kalitesi (RQ-Regulatory Quality)* Hükümetin özel sektör gelişimini mümkün kılan ve teşvik eden sağlam politikalar ve düzenlemeler oluşturma ve uygulama kabiliyetine ilişkin değerlendirmeleri kapsamaktadır. Haksız rekabet uygulamaları, fiyat kontrolleri, ayrımcı uygulamalar, korumacı yaklaşımlar, finansal özgürlük, işletme kurma kolaylığı, vergilendirme, ticaret engelleri gibi değişkenlere bağlı olarak ölçülebilen bir göstergedir (World Bank, 2019a).

5. *Hukukun Üstünlüğü (RL-Rule of Law)* Ülkedeki kuruluşların toplum kurallarına güvenme ve bunlara uyma konusundaki algılarını kapsamaktadır. Özellikle sözleşme uygulamalarının kalitesini, mülkiyet haklarını, polisin ve mahkemelerin durumu ve ayrıca suç ve şiddet olasılığına ilişkin değerlendirmeleri kapsamaktadır. Organize suçlar, mülkiyet haklarına verilen değer, kamulaştırma, özel mülkiyetin korunması, suç takibinin hızı, polis ve mahkemelerin güvenilirliği, yasaların etkinliği gibi birçok değişkene bağlı olarak bu gösterge meydana getirilmektedir (World Bank, 2019a).

6. *İfade Özgürlüğü ve Hesap Verilebilirlik (VA-Voice and Accountability)* Bir ülkedeki vatandaşının hükümet seçimlerine özgürce katılabildiğine, ifade özgürlüğüne, dernek/STK/parti kurma özgürlüğüne ve özgür bir medyaya ne kadar katılabildiğine dair değerlendirmelerden oluşmaktadır. Demokrasi indeksi, temel insan hakları, dernek kurma özgürlüğü, sivil hak ve özgürlükler, siyasi haklar, basın özgürlüğü, seçim süreçleri gibi birçok değişkene bağlı olarak hesaplanan bir göstergedir (World Bank, 2019a).

Dünya Bankasının 1996 yılından itibaren 2017 yılına kadar 214 ile ilgili olarak yapmış olduğu araştırma sonucunda elde ettiği veriler, kurumun veri bankası olan internet sitesinde herkesin kullanımına açık olarak sunulmaktadır. Bu veriler standart sapma değerleri de hesaplanarak her yıl için standart bir hale getirilmiştir. Yüzdeler olarak veya -2.5 ile +2.5 değerleri arasında iki farklı şekilde puanlamanın her bir gösterge için tüm ülkeler özelinde yapıldığı görülmektedir. Nitekim bu çalışma kapsamında da Dünya Bankasının sağlamış olduğu veriler kullanılarak analizler yapılacaktır. Çünkü diğer yönetim göstergeleri, birer ölçüm aracı olarak kullanılmakla birlikte Dünya Bankasının göstergelerine nazaran daha kısa süreli veya daha dar bir coğrafya için yapıldığı görülmektedir. Üstelik bazı göstergeler (Örneğin: Mo İbrahim Afrika Yönetişim Endeksi) yönetim kalitesini ölçmek için göstergeler, değişkenler ve alt boyutlar önermesine karşın bu göstergelere dayalı olarak yönetim kalitesinin ölçen çalışmaya rastlanılamamıştır. Bundan dolayı hem yönetim kavramını ilk defa kurumsal olarak ortaya atan ve bu olgunun gelişmesi için

çaba gösteren hem de uzun süreli (yaklaşık 19 yıllık) veri toplayan bir kurum olan Dünya Bankasının “Dünya Yönetişim Göstergeleri”nin kullanılması tercih edilmiştir.

2. Araştırma Yöntemi ve Modeli

Çalışmanın bu bölümünde yapılan araştırmanın amacı, önemli, veri toplama ve analiz yöntemi ve hipotezler hakkında bilgi verilmektedir.

2.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın temel amacı yönetim kalitesinin belirlenmesi noktasında, devlet şekli ve hükümet sistemlerinin etkili olup olmadığı ve etkili ise hangi düzeyde etkili olduğunun tespit edilmesidir. Yönetişim olgusu devletin veya hükümetin kurumlarını veya yapısını anlatmaktan ve değerlendirmek ziyade bu kurumların neler yaptığı, nasıl yaptığı ve ne düzeyde iyi yaptığı ile ilgilenmektedir (Hague ve Harrop, 2016: 18). Buna bağlı olarak yönetimin asıl odak noktasının yeni bir kurum veya yapı ortaya koymaktan ziyade kamusal düzenleme işlemi olduğu görülmektedir. Ayrıca yönetim yaklaşımı yönetim alanında “kürek çekme” (hizmet dağıtım) tarzından “dümen tutma” (stratejik hedefleri belirleme) tarzına doğru bir geçişi zorlamaktadır (Heywood, 2015: 68). Bunun da ötesinde yönetim uluslararasılık, yetki devri ve federalizmin etkisiyle çok düzeyli yönetim sistemlerinin doğuşuna yol açmaktadır (Heywood, 2015: 68). Nitekim bu durum yeni yönetim paradigmalarını ve yeni yönetim şekillerini de beraberinde getirmektedir. Buna bağlı olarak hükümet sistemlerinin veya devlet şekillerinin farklılıkları yönetim kalitelerini doğrudan anlamlı bir şekilde etkileyeceği iddia edilebilir. Hükümet sistemleri ve devlet şekillerinin birbirleri üzerindeki üstün ve zayıf yönlerin karşılaştırılması ve tartışılması teorik olarak literatürde oldukça fazla tartışılan konulardan biridir. Bu çalışmada hükümet sistemlerinin birbirlerine olan üstünlükleri veya zayıflıklarını karşılaştırmaktan öte yönetim üzerindeki etkileri bakımından kesitsel bir karşılaştırmaya tabi tutulmaktadır. Böylelikle devlet şekilleri ve hükümet sistemleri yönetim göstergeleri üzerinden ampirik bir analize/karşılaştırma tabi tutulmaktadır. Yönetişim göstergeleri üzerinde hükümet sistemleri ve devlet şekillerinin belli bir

farklılık meydana getirip getirmediği konusunda ampirik bir çalışmaya rastlanılmadığı için konu ile ilgili bir ilk çalışma olması bakımından önem taşımaktadır.

Yapılan kuramsal tartışanın neticesinde; hem devlet şekillerinin hem de hükümet sistemlerinin yönetişimin altı göstergesi üzerinde anlamlı bir farklılığa neden olacağı öngörüsünde bulunulabilir. Ancak sonuç bu yönde çıkmasa dahi analiz edilen yönetim göstergelerinin neden farklılıklara yol açmadığı sorusuna cevap aranabilecektir. Nitekim ampirik olarak elde edilen bulgulara dayanarak kuramsal tartışmalara ve ilgili literatüre katkı sağlanması planlanmaktadır.

Araştırmanın kavramsal çerçeveden çıkarılan iddialara ve çalışmanın amacına ilişkin yapılan değerlendirmelerden yola çıkarak üç temel hipotez ortaya koyabiliriz. Bunlar;

H1: *Temel örgütlenme biçimi olarak devlet şekilleri yönetim göstergeleri bakımından anlamlı bir farklılık meydana getirmektedir.*

H2: *Siyasal rejimi yönünden devlet şekilleri yönetim göstergeleri bakımından anlamlı bir farklılık meydana getirmektedir.*

H3: *Hükümet sistemleri yönetim göstergeleri bakımından anlamlı bir farklılık meydana getirmektedir.*

Bu hipotezlere bağlı olarak her birinin altı alt hipotezi de oluşturulabilecektir. Bu alt hipotezler, devlet şekilleri ve hükümet sistemlerinin yönetişimin altı göstergesi üzerinde anlamlı bir farklılığa neden olacağı yönündedir. Bu çalışma kapsamında yukarıda ifade edilen temel hipotezlerin test edilmesinin yanı sıra daha ayrıntılı sonuçların alınabileceği alt hipotezlerin test edilmesi yöntemi de tercih edilmiştir. Dolayısıyla 21 farklı hipotez bu çalışmada test edilmiştir.

2.2. Araştırma Metodolojisi

Bu çalışma kapsamında nicel veri analizi yöntemleri kullanılarak, çeşitli sonuçlar elde edilmesi hedeflenmiştir. Nicel verilerin analiz edilmesinde SPSS programı kullanılmış ve bu program vasıtasıyla T testi ve ANOVA gibi nicel veri analiz tekniklerinden yararlanılmıştır.

Araştırma kapsamında kullanılan ve ülkelerin yönetim kalitelerini gösteren gösterge verileri Dünya Bankasını veri bankası internet sitesinden alınmıştır. Dünya Yönetişim Göstergeleri olarak isimlendirilen bu yönetim kalitesi verilerinin yüzdelik oranda her bir ülkenin almış olduğu puanlar hesaplama sistemine dâhil edilmiş. Bu verilerde dünya genelinde 214 ülkeye ait 1996, 1998, 2000, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017 yıllarındaki toplam 19 yıla ait veriler, veri seti olarak araştırmaya dâhil edilmiştir (World Bank, 2019b). Bu verilerde San Marino, Somali ve Monaco ülkelerine ait verilerin bazı göstergelerde hiç olmamasından dolayı analizlere dâhil edilmemişler, bundan dolayı 211 ülkeye ait 19 yıllık veri analizlerde kullanılmıştır.

Elde edilen verilerde yönetişimin altı göstergesinin her biri için altı farklı puanlama/değerlendirme olmasına karşın bu çalışma kapsamında 0-100 puan aralığında puanlama yapılan veri seti kullanılmıştır. Nitekim bu veri seti verilerin ortalamalarının alınmasında ve analiz edilmesinde en uygun olandır. Bazı ülkelere ait olan ve göstergelerin bazı yıllarında eksik olan veriler ise SPSS programının önermiş olduğu ve analizlerin sonucunu bozmayacak şekilde ortalamaları ile doldurularak analiz safhasına geçilmiştir.

Ülkelerin devlet şekilleri ve hükümet sistemlerine ilişkin olarak bilgiler ise Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı'nın resmi internet sitesinde yer alan ülkelerin siyasi görünümleri kısmından elde edilmiştir (MFA, 2019). Ancak bazı ülkeler (*Küçük Ada Ülkeleri*) hakkında net bilgi bulunmadığı için diğer sınıfında/grubunda değerlendirme yapılmıştır. Diğer taraftan yorumlama kısmında üç hükümet sistemi öncelikli olarak ele alınmış ve değerlendirilmiştir.

3. Verilerin Analiz Edilmesi ve Bulgular

İlk olarak elde edilen veriler analiz yapmaya uygun olacak şekilde SPSS programına girilmiştir. Hipotezleri test etmek amacıyla farklılık analizlerinin yapılmasına geçilmeden önce verilerin parametrik veya non-parametrik testlerden hangisine uygun olduğunun değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu sebeple normal dağılım testlerinin yapılmasına karar verilmiştir. Tablo

1’de yönetim göstergelerinin normal dağım testi sonuçlarına yer verilmiştir.

	Kolmogorov-Smirnov		Shapiro-Wilk	
	Statistic	Sig.	Statistic	Sig.
Yolsuzluk Önleme	,069	,015	,954	,000
Hükümetin Etkinliği	,072	,010	,954	,000
Siyasi İstikrar	,091	,000	,951	,000
Düzen Kalitesi	,074	,007	,954	,000
Hukukun Üstünlüğü	,074	,007	,953	,000
İfade Özgür ve Hes. V.	,086	,001	,954	,000

Tablo 1. Normal Dağılım Testleri Sonuçları

Tablo 1’de verilen normal dağılım testleri sonucunda elde edilen bulgulara göre verilerin normal dağılıma uygun olmadığına ulaşılmıştır. Nitekim “Sig.” değerinin 0,01’den küçük bir değer almasından dolayı verilerin normal dağılıma uygun olmadığına ulaşılmıştır (Lorcu, 2015: 103; Pallant, 2017). Ancak elde edilen verilerin normal dağılıma istatistiksel kabul sınırları dâhilinde uymadığının kesin olarak ortaya konulabilmesi için tanımlayıcı istatistiksel analiz çıktısı (Tablo 2) da incelenmiştir. Analiz çıktılarında verilerin çarpıklık ve basıklık değerlerinin kabul edilebilir olup olmadığına bakılmıştır. Tabachnick ve Fidell (2007) verilerin basıklık ve çarpıklık değerlerinin -1,5 ve +1,5 değerleri arasında yer alması durumunda verilerin normal dağılım gösterdiğinin kabul edilebileceğini ifade etmektedirler. Yapılan analiz neticesinde tüm değişkenler bu doğrultuda incelenmiş ve elde edilen sonuçlara göre tüm verilerin çarpıklık ve basıklık değerlerinin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 2). Dolayısıyla verilerin normal dağılıma uyguna olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

	Çarpıklık		Basıklık	
	Statistic	Std. E.	Statistic	Std. E.
Yolsuzluk Önleme	0,023	0,167	-1,193	0,333
Hükümetin Etkinliği	0,041	0,167	-1,196	0,333
Siyasi İstikrar	0,018	0,167	-1,245	0,333
Düzen. Kalitesi	0,036	0,167	-1,193	0,333
Hukukun Üstünlüğü	0,033	0,167	-1,210	0,333
İfade Özgür ve Hes. V.	0,021	0,167	-1,208	0,333

Tablo 2. Çarpıklık ve Basıklık Testi Sonuçları

Verilerin normal dağılıma uygun olduğu sonucuna ulaşıldığından dolayı hipotezlerin test edilmesinde parametrik analiz yöntemlerinin kullanılması tercih edilmiştir. Dolayısıyla T testi ve ANOVA testi ile analizler yapılmıştır. İkişer ana kütlelin olduğu devlet şekillerinin karşılaştırılmasında T testi, ancak ikiden fazla ana kütlelin olduğu hükümet sistemlerinin yönetim üzerindeki farklılığının karşılaştırılmasında ise ANOVA testi kullanılmış ve Post-Hoc testi sonuçları değerlendirilmiştir.

Analizlere geçmeden önce verilere ilişkin tanımlayıcı istatistikler analiz edilmiş ve bunlar Tablo 3'de gösterilmiştir. Tablo 3'de çalışmada kullanılan değişkenlere ait frekans, minimum, maksimum, ortalama ve standart sapma değerleri gösterilmektedir.

	N	En Düşük	En Yüksek	Ort.	Std. S.
Yolsuzluk Önleme	211	1,40	99,56	50,57	28,18
Hükümetin Etkinliği	211	0,68	99,11	50,31	28,21
Siyasi İstikrar	211	1,39	99,95	51,01	27,90
Düzen. Kalitesi	211	0,53	99,08	50,26	28,20
Hukukun Üstünlüğü	211	2,14	99,52	50,36	28,41
İfade Özgür ve Hes. V.	211	0,18	98,83	50,35	28,41

Tablo 3. Verilere İlişkin tanımlayıcı İstatistikler

Yönetişim göstergesi verilerinin tanımlayıcı istatistiklerine göre Yolsuzluğun Önlenmesi göstergesinin en düşük olduğu ülke Ekvator Ginesi olurken; en yüksek olduğu ülke Danimarka

olmuştur. Türkiye ise bu göstergeye göre 54,05 puan alarak dünya ortalamasının üzerinde kalmıştır ve 97. sırada yer almıştır. İkinci gösterge olan Hükümetin Etkinliğine göre ise dünya genelinde en düşük puan olan ülke Güney Sudan olurken; en yüksek puan alan ülke Singapur olmuştur. Türkiye ise bu göstergeden 60,3 puan alarak dünya ortalamasının oldukça üzerinde kalmıştır ve 85.sırada yer almıştır. Üçüncü yönetim göstergesi olan Siyasi İstikrar ve Şiddetsizlik verilerine göre en düşük puan alan ülke Afganistan olurken; en yüksek puan alan ülke Grönland olmuştur. Türkiye ise bu verilere göre 16,56 puan alarak dünya ortalamasının oldukça altında bir konumda, 183. sırada yer almıştır. Dördüncü yönetim göstergesi olan Düzenleyicilik Kalitesi verilerine göre en düşük puanı alan ülke Kuzey Kore olurken; en yüksek puanı; Singapur almıştır. Türkiye ise 61,25 puan alarak dünya genelinde 82. Sırada yer almıştır. Beşinci yönetim göstergesi olan Hukukun üstünlüğü verilerine göre en düşük puanı alan ülke Afganistan olurken; en yüksek puanı olan ülke Finlandiya olmuştur. Türkiye ise 54,24 puan alarak dünya genelinde 96.sırada yer almıştır. Yönetişim göstergelerinin sonucusu olan İfade Özgürlüğü ve Hesap Verebilirlik verilerine göre ise en düşük puanı alan ülke Kuzey Kore olurken; en yüksek puanı alan ülke Norveç olmuştur. Türkiye ise 41,58 puan alarak 123. Sırada yer almıştır.

Analiz edilecek olan hipotezlerden ilk olarak ana hipotez olarak adlandırılabileceğimiz ve yönetim göstergelerini bir bütün olarak ortalamaları üzerinden değerlendireceğimiz hipotezler test edilmiştir devamında ise bu hipotezlerin alt hipotezi sayılan ve yönetim göstergelerini tek tek ele alacağımız hipotezler test edilmiştir.

İlk olarak devletin temel örgütlenme biçimi olarak devlet şekillerinin yani devletin üniter veya federal oluşunun yönetim göstergeleri üzerinde almalı bir farklılık oluşturup oluşturmadığı test edilmiştir. Tablo 4’de T testi analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 4’de gösterilen analiz sonuçlarına göre hem yönetim göstergelerinin bütününe hem de tek tek göstergelerin devlet şekillerine göre farklılık analizine göre p değerinin 0,05 büyük

olmasından dolayı anlamlı bir farklılığının olduğu sonucuna ulaşılamamıştır.

Değişkenler	Devlet Şekli	N	Ortalama	Std. Sap.	t.	Sig.(p)
Yönetişim Toplam Puanı	Federal	30	52,78	30,94	0,519	0,604
	Üniter	181	50,09	25,42		
Yolsuzluğun Önlenmesi	Federal	30	53,94	32,60	0,705	0,481
	Üniter	181	50,01	27,45		
Hükümetin Etkinliği	Federal	30	54,47	32,68	0,871	0,385
	Üniter	181	49,62	27,44		
Siyasi İstikrar ve Şiddetsizlik	Federal	30	46,40	32,11	-0,978	0,329
	Üniter	181	51,78	27,17		
Düzenleyicilik Kalitesi	Federal	30	53,04	32,33	0,581	0,562
	Üniter	181	49,80	27,53		
Hukukun Üstünlüğü	Federal	30	53,07	32,90	0,563	0,574
	Üniter	181	49,91	27,68		
İfade Özgürlüğü ve Hesap Verilebilirlik	Federal	30	55,79	31,12	1,134	0,258
	Üniter	181	49,44	27,93		

Tablo 4. Yönetişim Kalitesinin Ülkelerin Devlet Şekillerine (Federal-Üniter) Göre Farklılığının Analizi

Tablo 4’de verilen analiz sonuçlarına göre devletin örgütlenme biçimlerinin (üniter-federal) yönetim kaliteleri arasında anlamlı bir farklığa neden olmadığı sonucuna ulaşılmamıştır. Ancak devlet şekillerinin ve yönetim göstergeleri ortalamaları arasında farklılık dikkat çekmektedir. Nitekim yönetim verilerinin ortalamaları dikkate alındığında; federal özellik gösteren ülkelerin tek bir boyut dışında üniter devletlere göre daha yüksek puanlar aldığı görülmektedir. Dolayısıyla H1 hipotezi reddedilmiştir.

Değişkenler	Devlet Şekli	N	Ortalama	Std. Sap.	t.	Sig.(p)
Yönetişim Toplam Puan	Monarşi	53	68,53	22,10	6,306	0,000
	Cumhuriyet	158	44,42	24,70		
Yolsuzluğun Önlenmesi	Monarşi	53	71,39	22,79	6,860	0,000
	Cumhuriyet	158	43,59	26,37		
Hükümetin Etkinliği	Monarşi	53	68,84	24,99	5,965	0,000
	Cumhuriyet	158	44,09	26,51		
Siyasi İstikrar ve Şiddetsizlik	Monarşi	53	71,45	22,34	6,790	0,000
	Cumhuriyet	158	44,16	26,23		
Düzenleyicilik Kalitesi	Monarşi	53	67,07	25,27	5,331	0,000
	Cumhuriyet	158	44,63	26,92		
Hukukun Üstünlüğü	Monarşi	53	69,93	22,97	6,306	0,000
	Cumhuriyet	158	43,80	27,07		
İfade Özgürlüğü ve Hesap Verilebilirlik	Monarşi	53	62,51	30,01	3,709	0,000
	Cumhuriyet	158	46,27	26,74		

Tablo 5. Yönetişim Kalitesinin Ülkelerin Devlet Şekillerine (Monarşi-Cumhuriyet) Göre Farklılığının Analizi

Tablo 5’de ülkelerin siyasi rejimleri açısından devlet şekillerinin monarşi veya cumhuriyet olması bakımından yönetim kaliteleri arasındaki farklılığın araştırıldığı t testi sonuçlarına yer verilmiştir. Bu sonuçlara göre hem yönetim toplam puanı açısından hem de yönetim altı alt göstergesi bakımından devlet şekillerinin anlamlı bir farklılığa yol açtığı sonucuna ulaşılmıştır ($p=0,000$). Hem “t” değeri sonucuna göre hem de “Sig.” değeri sonucuna göre devlet şekilleri yönetim kalitesine üzerinde anlamlı bir farklılığa yol açmaktadır. Dolayısıyla H2 hipotezi kabul edilmiştir.

Değişkenler	Hükümet Sistemi	N	Ortalama	F	Sig.(p)
Yönetişim Toplam Puan	Başkanlık	72	35,98	22,06	0,000
	Yarı-Başkanlık	29	40,35		
	Parlamenter	95	63,57		
	Diğer	15	56,70		
Yolsuzluğun Önlenmesi	Başkanlık	72	35,08	21,25	0,000
	Yarı-Başkanlık	29	39,89		
	Parlamenter	95	64,14		
	Diğer	15	59,62		
Hükümetin Etkinliği	Başkanlık	72	35,51	19,72	0,000
	Yarı-Başkanlık	29	39,03		
	Parlamenter	95	63,31		
	Diğer	15	60,79		
Siyasi İstikrar ve Şiddetsizlik	Başkanlık	72	37,56	16,33	0,000
	Yarı-Başkanlık	29	40,29		
	Parlamenter	95	62,91		
	Diğer	15	60,99		
Düzenleyicilik Kalitesi	Başkanlık	72	36,32	16,06	0,000
	Yarı-Başkanlık	29	41,05		
	Parlamenter	95	62,58		
	Diğer	15	57,00		
Hukukun Üstünlüğü	Başkanlık	72	33,77	23,30	0,000
	Yarı-Başkanlık	29	40,46		
	Parlamenter	95	64,35		
	Diğer	15	60,59		
İfade Özgürlüğü ve Hesap Verilebilirlik	Başkanlık	72	37,66	16,81	0,000
	Yarı-Başkanlık	29	41,39		
	Parlamenter	95	64,14		
	Diğer	15	41,23		

Tablo 6: Yönetişim Kalitesinin Ülkelerin Hükümet Sistemlerine Göre Farklılığının Analizi

Tablo 6’da ülkelerin hükümet sistemleri bakımından yönetim kalitelerinin farklılıklarının varlığı test etmek amacıyla yapılan

ANOVA testinin ve ortalamaların belirlenmesi için yapılan tanımlayıcı istatistik analizin sonuçlarına yer verilmiştir. Bu sonuçlar üzerinde ilk olarak ortalamalar değerlendirildiğinde; hükümet sistemlerinin yönetim kalitelerinin ortalamaları bakımından farklılıkların olduğu görülmüştür. Matematiksel olarak belli bir farklılığın olduğu anlaşılmasını devamında ANOVA analizi sonuçlarına baktığımızda ise yönetişimin hem bir bütün olarak hem de alt göstergeleri bakımından hükümet sistemlerine göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir (Sig.=0,000<0,05). O halde analiz kapsamında değerlendirilen hükümet sistemlerinden en az biri hem yönetim ortalama puanı hem de altı göstergesi açısından farklılık göstermiştir. Başka bir ifadeyle devletlerin farklı hükümet sistemlerine sahip olması ile yönetim kaliteleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Dolayısıyla H3 hipotezi kabul edilmiştir. Ancak bu farklılığın hangi hükümet sisteminden kaynaklandığının belirlenmesi için Post-Hoc testlerinin yapılması ve bu test ile hükümet sistemleri kendi aralarında ikerli olarak karşılaştırılması gerekliliği ortaya çıkmıştır. SPSS programı ile toplamda 14 farklı Post-Hoc testi yapma olanağı bulunmaktadır. Ancak bu testler arasında çeşitli farklılıklar olması sebebiyle; araştırmanın amacına ve verilerin niteliğine uygun olan Post Hoc testinin seçimi yapılmıştır. Nitekim bu testlerin hepsi aynı sonuca ulaşamadığı gibi normal dağılım eğrisindeki kritik noktaları da farklı belirlemektedir (Kirk, 1974). İlk olarak varyansların durumuna bakılarak; varyansların eşit olmasından dolayı LSD, Sidak, Bonferroni, Tukey, Hochberg's GT2, Gabriel ve Scheffe testleri arasında seçim yapılmasına karar verilmiştir. Bu testler arasından ise örneklem sayılara bakılmış ve örneklemelerin eşit olmasından dolayı Hochberg's GT2 ve Tukey testlerinden birinin seçilmesine karar verilmiştir. Ancak literatürde genellikle Tukey testinin daha güçlü olduğu ve daha doğru sonuçlar verdiği kabulünden (Kayri, 2009; Pallant, 2017) dolayı; Tukey HSD testinin yapılmasına karar verilmiştir.

						%95 Güven Güzeyi Aralığı	
Değişkenler	Hükümet Sistemi(I)	Hükümet Sistemi (J)	Ortalama Farklılık (I - J)	Std. Hata	Sig. (p)	Alt Sınır	Üst Sınır
Yönetişim Toplam Puan	Başkanlık	Yarı-Başkanlık	-4,368	5,055	,823	-17,462	8,726
		Parlamente	-27,588*	3,592	,000	-36,891	-18,286
		Diğer	-20,718*	6,524	,009	-37,615	-3,820
	Yarı-Başkanlık	Parlamente	-23,220*	4,877	,000	-35,851	-10,590
		Diğer	-16,350	7,311	,117	-35,284	2,585
Parlamente	Diğer	6,870	6,386	,705	-9,671	23,411	
Yolsuzluğun Önlenmesi	Başkanlık	Yarı-Başkanlık	-4,811	5,460	,815	-18,952	9,331
		Parlamente	-29,059*	3,879	,000	-39,106	-19,012
		Diğer	-24,541*	7,046	,003	-42,791	-6,291
	Yarı-Başkanlık	Parlamente	-24,248*	5,267	,000	-37,889	-10,607
		Diğer	-19,730	7,896	,063	-40,180	,720
Parlamente	Diğer	4,518	6,898	,914	-13,347	22,383	
Hükümetin Etkinliği	Başkanlık	Yarı-Başkanlık	-3,520	5,512	,919	-17,797	10,756
		Parlamente	-27,806*	3,916	,000	-37,948	-17,663
		Diğer	-25,256*	7,113	,003	-43,679	-6,832
	Yarı-Başkanlık	Parlamente	-24,285*	5,317	,000	-38,057	-10,514
		Diğer	-21,735*	7,971	,035	-42,380	-1,091
Parlamente	Diğer	2,550	6,963	,983	-15,485	20,585	
Siyasi İstikrar ve Şiddetsizlik	Başkanlık	Yarı-Başkanlık	-2,727	5,559	,961	-17,125	11,671
		Parlamente	-25,347*	3,949	,000	-35,577	-15,118
		Diğer	-23,428*	7,174	,007	-42,008	-4,847
	Yarı-Başkanlık	Parlamente	-22,620*	5,362	,000	-36,509	-8,732
		Diğer	-20,701	8,039	,052	-41,521	,120
Parlamente	Diğer	1,920	7,023	,993	-16,269	20,108	
Düzenleyicilik Kalitesi	Başkanlık	Yarı-Başkanlık	-4,725	5,627	,835	-19,298	9,849
		Parlamente	-26,257*	3,998	,000	-36,611	-15,903
		Diğer	-20,683*	7,261	,025	-39,490	-1,876
	Yarı-Başkanlık	Parlamente	-21,532*	5,428	,001	-35,590	-7,474
		Diğer	-15,958	8,137	,206	-37,032	5,116
Parlamente	Diğer	5,574	7,108	,862	-12,836	23,985	
Hukukun Üstünlüğü	Başkanlık	Yarı-Başkanlık	-6,695	5,443	,608	-20,792	7,402
		Parlamente	-30,581*	3,867	,000	-40,596	-20,565
		Diğer	-26,825*	7,024	,001	-45,017	-8,633
	Yarı-Başkanlık	Parlamente	-23,886*	5,250	,000	-37,484	-10,287
		Diğer	-20,130	7,871	,054	-40,515	,255
Parlamente	Diğer	3,755	6,876	,947	-14,053	21,564	

İfade Özgürlüğü ve Hesap Verilebilirlik	Başkanlık	Yarı-Başkanlık	-3,729	5,645	,912	-18,350	10,892
		Parlamentar	-26,479*	4,011	,000	-36,867	-16,092
		Diğer	-3,575	7,285	,961	-22,443	15,294
	Yarı- Başkanlık	Parlamentar	-22,751*	5,445	,000	-36,854	-8,647
		Diğer	,154	8,163	1,000	-20,989	21,297
		Parlamentar	Diğer	22,905*	7,131	,008	4,435

*: %95 güven düzeyinde anlamlı farklılığa işaret etmektedir.

Tablo 7: Yönetişim Göstergeleri Açısından Hükümet Sistemlerinin Farklılığının Analizi (Tukey HSD)

Tablo 7’de yönetim ortama puanını ve altı yönetim göstergesinin hükümet sistemlerine göre farklılığının kaynağını öğrenebilmek amacıyla yapılan Post-Hoc testinin sonuçları gösterilmektedir. Daha açık ifadesiyle ülkelerin yönetim kalite düzeyleri bakımından hükümet sistemlerinin farklılığa sebebiyet vermesinin (H3 hipotezini kabulü) hangi hükümet sistemlerinin birbirinden farklı olduğunun bulunması için yapılan bir testtir. Bu test basit bir mantıkla her yönetim kalite göstergesinde hükümet sistemlerini t testinde olduğu gibi ikili olarak karşılaştırmaktadır. Sonuçların daha iyi ve net yorumlanabilmesi için SPSS analiz çıktıları Tablo 7’deki şekilde sadeleştirilmiştir. Sonuçlar ilke “I” sütunundaki hükümet sistemi ile J sütunundaki hükümet sistemi arasındaki ortalama farklılığı üzerinden (Sütun I-J) yorumlama yapılabilmektedir. Bu sütunda yer alan değerlerin üzerindeki “*” simgesi %95 güven düzeyinde iki hükümet sisteminin ilgili değişken açısından farklılık yarattığı sonucuna ulaşılabilmektedir. Sonuçların yorumlanabileceği ikinci alan Sig. değeridir. Bu değerinin, kabul edilen istatistik anlam düzeyinin (0,05) değerinden küçük olması, belli düzeyde bir farklılığın varlığına işaret etmektedir. Aradaki farklılığın varlığının yorumlanabileceği üçüncü önemli kıstas ise %95 güven düzeyi aralığındaki alt ve üst sınır değerlerinin yorumlanmasıdır. Bu iki değer aralığının 0 değerini içermesi durumunda; karşılaştırılan iki ana kütle arasında farklılığın olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır (Lorcu, 2015: 129). Tablo 7’de Post-Hoc testi çıktısını yorumlayabileceğimiz her üç kriter de incelenerek; farklılığın tespit edildiği alanlar işaretlenmiştir. Bu sonuçlara göre toplamda

incelenen 42 ikili karşılaştırmanın 22 tanesinden kaynaklı olarak farklılık tespit edilmiştir.

Hükümet sistemleri arasındaki farklılığı değerlendirmek için Tablo 6 ve Tablo 7'yi birlikte yorumlayabiliriz. Tablo 6'da bir bütün olarak farklılığın yönetişimin ayrı ayrı tüm alt göstergelerinde farklılığa yol açtığı sonucuna ulaşılırken; Tablo 7'de bu farklılıkların hangi hükümet sisteminden kaynaklandığı sorusunun cevabı aranmıştır.

Değerlendirme ve Sonuç

Bu çalışma kapsamında üç temel hipotez öne sürülerek yönetişim yaklaşımının devlet ve siyasal iktidar tahayyülü üzerinde kestirimlerde bulunulmaya çalışılmıştır. Elde edilen sonuçlar ışığında yönetişim yaklaşımının neo-liberalizm ve modern kapitalist sermayenin arzuladığı devlet şekli ve yönetim modeli üzerinde çeşitli değerlendirmeler yapılmaktadır.

Bu çalışmanın ilk hipotezi, devletlerin örgütlenme biçimleri olan günümüzde kabaca üniter ve federal şekilde iki sınıfta toplayabileceğimiz ölçüde göre yönetişim kalitesinin farklılığının olduğunun iddiasını taşımaktaydı. Ancak yapılan analiz sonuçlarına göre ne bir bütün olarak yönetişim ne de yönetişim göstergelerinin devlet şekillerine (üniter-federal) göre farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Ancak Tablo 4'de bu analizin sonuçlarının yanında, analizin (t testi, veri ortalamalarını karşılaştırmaktadır) temelini oluşturan yönetişim göstergesi ortalamaları ver almaktadır. Bu ortalamalara baktığımızda ise siyasi iktidar ve şiddetsizlik göstergesi dışında tüm göstergelerin ve bir bütün olarak yönetişim kalitesinin federal devlet şekillerinde daha yüksek puana sahip olduğu görülmektedir. Buradan hareketli federal devlet şeklinin üniter devlet şekline üstün olduğu gibi bir çıkarımda bulunmak yanlış olacaktır. Ancak yönetişim yaklaşımını federal devlet şeklinin daha fazla desteklediği iddiasına temel oluşturabilecektir.

Çalışmanın ikinci hipotezi siyasi rejim bakımından devlet şekillerinin yönetişim kalitesi açısından farklılık gösterdiği iddiasını taşımaktadır. Yapılan analiz sonucunda H2 hipotezi ve onun alt hipotezi olarak kabul edebileceğimiz hipotezler kabul

edilmiştir. Siyasi rejim bakımından dünya genelindeki ülkeleri kabaca monarşi ve cumhuriyet olarak ikiye ayırdığımızda, karşımıza çıkan durumda yönetim kalitesinde farklılık olduğu gözlemlenmiştir. Bu analizlere göre monarşi devlet şekline sahip ülkelerin cumhuriyet devlet şekline sahip olan ülkelere göre yönetim kalitesi düzeylerinin (Tablo 5) daha yüksek olduğu ve bu farkın istatistiksel olarak da anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç monarşi devlet şeklinin cumhuriyete göre üstünlüğü gibi bir yanlış algıya sebebiyet vermemesi gerektiği gibi yönetim kalitesi üzerinde de doğrudan etkili olduğu iddia edilemez. Nitekim yönetişimin ölçülmesinin kesinliği tartışmalıdır. Diğer taraftan yönetim yaklaşımının uygulama imkânı bularak daha fazla kendini gösterdiği ülkelerin monarşi ile yönetilenler olduğu düşünülebilir. Dolayısıyla bu durumun doğrudan mı yoksa dolaylı mı olduğu farklı çalışmaları ve yeni analizleri gerektirmektedir. Ancak sonuç olarak istatistiksel anlamda hukukun üstünlüğü, siyasi istikrar, yolsuzluk önlenmesi, düzenleyici kalitesi, hesap verebilirlik gibi yönetim göstergeleri, monarşilerde daha yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

Çalışma kapsamında analiz edilen ve belki de çok tartışmalı olabilecek üçüncü hipotez ise hükümet şekillerinin (başkanlık-yarı başkanlık-parlamenter) yönetim kalitesi açısından farklılık oluşturduğu iddiasıdır. Nitekim çalışmanın kuramsal çerçevesinde yönetişimin asıl odak noktasının yönetim ile ilgilenene kurumlar değil bu kurumların nasıl çalıştığı, neyi ne kadar iyi yaptığı ile ilgilenmesi olduğu ifade edilmiştir (Hague ve Harrop, 2016). Dolayısıyla bu düşünceye göre hangi hükümet sistemi olursa olsun önemli olanın yönetişimin işleme olduğu düşünülebilir. Ancak konuya farklı bir açıdan baktığımızda; yönetim yaklaşımının hangi hükümet sistemi ile daha uyumlu ve daha aktif olduğunun araştırılması gerekmektedir. Böylelikle hükümet sistemlerini karşılaştırmaktan öte, yönetişimin uyumlu olduğu hükümet şekli tespit edilebilir. Çalışma kapsamında yapılan uygulamalı analizin bu amacı belli ölçüde gerçekleştirdiği düşünülebilir. Elde edilen sonuçlara göre hükümet sistemleri hem yönetişimin genel kalitesine göre hem de alt gösterine göre farklılık arz etmektedir. Tablo 6'da gösterildiği üzere tüm analiz

sonuçları istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılıkların olduğunu göstermektedir. Ayrıca ortalamalar üzerinden de konuyu değerlendirdiğimizde de aynı şekilde hükümet sistemi farklılığının yönetim kaliteleri üzerinde ciddi oranda etkili olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Elde edilen sonuçlara göre yönetim kalitesinin parlamenter sistemde en iyi, yarı-başkanlık sisteminde orta ve başkanlık sisteminde ise en alt düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ancak bu sonuç hükümet sistemlerinin kendi kalitesinin analizi değil, sadece yönetim bakımından farklılıklarıdır. Dolayısıyla hükümet sisteminin yönetim yaklaşımına uygumu bir bakıma ölçülmektedir. Sonucun bu yönde çıkmasından dolayı tüm dünya ülkeleri yerine G20 ülkelerinin verileri hükümet sistemleri bakımından yeniden analiz edilmiştir. Ancak bu sonuçlarda da dünya geneline benzer sıralama karşımıza çıkmaktadır.

ANOVA analizi sonucunda hükümet sistemi bakımından farklılığın olduğu sonucuna ulaşılmasına rağmen bu farklılığın hangi hükümet sisteminden kaynaklandığının tespit edilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla her hükümet sisteminin kabaca ikişerli olarak karşılaştırmasına dayanan Post-Hoc testi yapılmış bu çıkan sonuçlar Tablo 7’de özetlenmiştir. Elde edilen bu sonuçlara göre farklılığın kaynağı başkanlık ve yarı-başkanlık sistemleri değildir. Nitekim bu iki hükümet sistemine göre yönetim göstergelerinin ortalamaları yakın düzeydedir. Post-Hoc testine göre farklılığın asıl kaynağı parlamenter sistemin hem başkanlık hem de yarı-başkanlık sistemine göre konumudur. Ancak çalışmanın başında da belirtildiği üzere bu sonuç hükümet sistemlerinin birbirlerine üstünlükleri ya da dezavantajlarını ölçen bir hedef taşımamaktadır. Asıl amacı yönetim kalitesi bakımından farklılığın varlığının ortaya konularak; yönetim yaklaşımını devlet şekli ve hükümet sistemi üzerinden analiz edebilmektedir. Dolayısıyla bundan sonraki değerlendirmeler bu kapsamda olacaktır.

Yönetim kavramı özellikle kuramsal açıdan çok tartışmalı olan “sivil toplum” tartışmalarının üzerinde şekillenen ve özellikle uluslararası finans kuruluşlarının ve neo liberalizmin ön plana çıkardığı hem teoride hem uygulamada tanınırlık kazanmıştır. Bu

olgu 1990'lı yıllardan beri küresel finans kuruluşlarının ve dolayısıyla kapitalizmin ihtiyaç duyduğu yönetim modelini temsil ettiği söylenebilir. Ya da küresel kapitalist sermayenin siyasal iktidar talebinin yönetim olduğu söylenebilir. Nitekim Dünya Yönetişim Göstergeleri'nin hesaplanmasında kullanılan ölçütten çalışmanın kavramsal değerlendirmeler bölümünde bahsedilmiştir. Bu ölçütler çoğunluklar ekonomi üzerinde olmakla birlikte uluslararası denetime açıklık ve kontrolün devlet dışındaki aktörlere kaydırıldığı sistemleri önermektedir. Örneğin vergilendirme, finansal özgürlükler, ithalat-ihracatın kolaylığı, kamulaştırma durumu gibi konular küresel sermayenin ilgili ülke hakkında istediği en önemli kriterlerden bazılarıdır. Bu iddiaları destekleyecek şekilde Bruce Brown (2002) yönetişimin toplumların piyasa sisteminin boyunduruğuna sokulmasını amaçlayan politikaların bir aracı olduğunu savunmaktadır. Aynı şekilde Ahmet İnel (2005), yönetişimin neo-liberalizmin ideolojik taşıyıcılığını yaptığını savunmaktadır. Bu iddiaları destekleyen bir diğer araştırmacı olan Övgün (2013) ise; kamu yönetimi alanında yaşanan dönüşümlerin küresel sermayeye uygun bir ortam yaratma amacı taşıdığını iddia etmektedir.

Yönetişim olgusu akademik alanda ve özellikle uluslararası kurumların raporlarında; çok aktörlü, uzlaşma temelli, sivil toplumun katılım gösterdiği, yatay ilişkilere dayalı bir yönetim anlayışını gündeme getirmektedir. Yönetişimin önermiş olduğu bu yeni yönetim modeli kurulu düzeni iyileştirecek önerilerden ziyade yeni bir yönetim şekline giden yoldaki basamaklar olarak düşünülebilir. Dahası yönetim, bir kurumsal yeniden yapılanma projesi olmanın çok ötesinde, sosyal, ekonomik ve kültürel bir yeniden yapılanmayı kapsayan toplumsal bir projedir.

Yönetişim yaklaşımının önermiş olduğu devlet modelinin denetleyici değil düzenleyici devlet modeli olduğu yukarıda değinilmiştir. Nitekim yönetim verilerinde de görüleceği üzere bağımsız düzenleyici-denetleyici kurulların olması, uluslararası kuruluşların bazı konularda düzenleme/denetleme/derecelendirme gibi yetkilerinin olması, neo-liberalizmden temel alan bu yönetim modeline hizmet ettiği söylenebilir. Bu iddianın daha da ötesinde yönetişimin, ulus-

devlet ölçeğinde yoğunlaşmayı, ulus-üstü ölçekte ise merkezileşmeyi ön plana çıkardığı iddia edilmektedir. Ulus-devlet ölçeğindeki yoğunlaşma; kurumsal reformlar, yeni örgütlenme biçimleri, yürütmenin güçlendirilmesi gibi birtakım yenilikleri öngörmektedir. Ulus üstü ölçekteki merkezileşme ise yeni uluslararası oluşumlar, küresel aktörler, ulus-üstü kuruluş ve yapılar ile bölgesel bloklar oluşturulmasıyla siyasal iktidarın küresel sermayenin elinde güçlü bir biçimde merkezileşmesine yol açmaktadır (Bayramoğlu, 2004: 155). Ulus devlet ölçeğinde devletlerin yoğunlaşması konusu, merkezileşmesinden ziyade adem-i merkezileşmesini ve yetkisini yerel yönetimlere, bağımsız düzenleyici kuruluşlara devrederek yeni bir devlet şeklini de önerdiği söylenebilir. Bu aşamada bu devlet şeklinde federalizm demek doğru olmayabilir; ancak son kertede adem-i merkezileşme ile devam edilmesi buna benzer bir değişim yaşanabileceğine işaret edebilir. Nitekim AB'nin "Beyaz Kitap" isimli raporunda "yetki devri" ve "hizmette yerellik" anlamlarına gelen "subsidiarity" ilkesini koyması, bu ilkeyi AB üyelik şartı olarak uyum müktesebatına alması, adem-i merkezileşme yoluyla kendi yönetim anlayışını benimsetmeye çalıştığını söyleyebiliriz.

Diğer taraftan adem-i merkezileşme ve federalizmin teorik olarak örtüştüğü iddiasını taşıyan bazı teorisyenlere göre yerelleşme eğiliminin artması son yıllarda federalleşmeyi de doğurması veya federal devletlerde görülen yapıların/kurumların yaygınlık kazanacağı muhtemeldir (Lijphart, Diamandouros ve Gunther, 1986: 114). Ancak bu iddia bütünüyle federalizm olamayabilir. Bunun yerine bölgesel yönetimler de meydana gelebilir. Lijphart ve diğerleri (1986: 118) uygulamada federalizm ve yerinden yönetimin bir arada olduğunu öne sürmekle birlikte "merkezden yönetim ve yerinden yönetimin derecesi" olarak ifade ettikleri kavramla bu durumu savunmaktadırlar.

Yönetişimin ortaya çıkışı ve yönetim kavramı üzerinden özellikle küresel kuruluşların çeşitli uygulamalara geliştirmesi, yukarıda yönetişimin devlet ve iktidar üzerindeki hedefleriyle ilgili iddiaları destekler niteliktedir. Nitekim Dünya Bankası'nın ve Avrupa Birliği'nin kredi verirken veya üyelik süreçlerinde çeşitli uygulamaların geliştirilmesini ya da alt yapının hazırlanması

yönündeki zorlamaları, bu durumun açık bir göstergesidir. Basit bir örnek olarak Ombudsmanlık kurumunun AB ilerleme raporlarında önerilmesi ve buna bağlı olarak kurulması, açıkça bağımsız ve hızlı çalışan denetim kuruluşlarına verdiği önemi göstermektedir. Benzer şekilde düzenleyici ve denetleyici kurumlar da bunun bir tezahürüdür.

Tüm bu anlatılanlardan yola çıkarak yönetişimin “düzenleyici devlet” anlayışında olduğu sonucu kesinlik kazanmıştır. Bu noktada şu soru öne sürülebilir; yönetişimin düzenleyici devlet anlayışını en iyi yansıtan ve bu anlayışa uygun devlet şekli ve hükümet sistemi nedir? Bu soruyu cevaplamak için kuramsal olarak çeşitli yaklaşımlardan faydalanılacağı gibi bir vaka çalışması şeklinde de araştırılabilecektir. Bu çalışma kapsamında ise bu soruya yönetişim verilerinden yola çıkarak daha nicel bir araştırma ile çeşitli cevaplar aranmıştır. Çalışma kapsamında elde edilen bulgulara göre yönetişimin mevcut devlet şekli veya hükümet sistemleri ile uygun çalışabildiği ancak kimi durumlarda bu yapıları esnetmeye çalıştığı sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen bulgulara göre federal nitelikteki devletlerde yönetişim kalitesinin yüksek olması ve hem Dünya Bankasının hem Avrupa Birliğinin hizmette yerellik ilkelerine oldukça fazla önem vermesi, yönetişimin bu yönde bir gelişmeyi sağlayacağına işaret etmektedir. Diğer taraftan monarşi olan devletlerde yönetişim kalitesinin yüksek olması, biraz yanıltıcı olabilir. Nitekim monarşi devlet şekli olan ülkelerdeki hükümet sistemi meşruti bir yapıda olmasından dolayı, kafa karışıklığına yol açabilir. Ancak monarşilerin daha yüksek yönetişim kalitesine sahip olmasının arkasında farklı sebepler aranacağı gibi siyasal istikrarı sağlamanın faydasının olduğu düşünülebilir. Son olarak hükümet sistemlerinin hangisinin yönetişimin düzenleyici devlet anlayışı ile daha uygun olduğunu bulmaya çalıştığımızda ise, parlamentere sistemin biraz daha ön planda olduğu görülmektedir. Nitekim başkanlık sistemi gibi merkezîyetçiliği biraz daha artıran bir yapıdan ziyade parlamenter sistem ile daha adem-i merkezi bir yapı oluşturularak yönetişimin genişleme alanı oluşturulabilir.

Kaynakça

- Akipek, Ömer İlhan (1965). *Devletler Hukuku*. Ankara: İstiklâl Matbaası.
- Avcı, Salih Börteçine- İsmail İyigün (2017). "Corporate and Supply Chain Network Governance of Third Party Logistics Service Providers: Effects on Buyers' Intention to Continue The Relationship". *Management & Marketing*. C. 12, S. 2, s. 277-296.
- Aygül, Cenk (1998). "Neo-Liberalizmin Başarısızlığı ve Yönetişim". *Toplum ve Bilim*. C. 76, S. 1, s. 231-256.
- Bayramoğlu, Sonay (2004). *Yönetişim ve Demokrasi İlişkinde Siyasal İktidar Sorunu: Türkiye'de Bağımsız Düzenleyici Kurumlar*. Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Brown, John (2002). "Yönetişim ya da Neo-liberalizmin Siyasi Düzeni". *Birikim Dergisi*. C. 158, s. 36-43.
- Canıkalp, Ebru-İlter Ünlükaplan (2015). "Yönetişim Kalitesi ve Yönetişimin Ölçülebilirliği". *Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. C. 19, S. 1, s. 81-100.
- Carnoy, Martin (2015). *Devlet ve Siyaset Teorisi*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Coşkun, Selim (2013). "Kamu Yönetiminde Yönetişim Yaklaşımı". *Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar*. (Ed. Asım Balcı-Ahmet Nohutçu-Namık Kemal Öztürk-Bayram Coşkun). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Çolakoğlu, Elif (2012). "Kent Konseyleri İçin Katılımcı Bütçe Önerisi". *Yerel Politikalar*. C. 1, S. 1, s. 1-8.
- Erdoğan, Mustafa (2005). *Anayasal Demokrasi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Eroğul, Cem (2014). *Devlet Nedir?*. İstanbul: Yordam Kitap.
- Freedom House (Erişim Tarihi: 11.11.2019). *Freedom House Gastil Index*. <https://freedomhouse.org/report-types/freedom-world>.
- Gözler, Kemal (2000). *Türk Anayasa Hukuku*. Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.

- Gözler, Kemal (2011). *Anayasa Hukukunun Genel Teorisi*. Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları
- Gözler, Kemal (2017). *Anayasa Hukukuna Giriş: Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku*. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Gözübüyük, A Şeref (2006). *Anayasa Hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Hague, Rod- Martin Harrop (2016). *Siyaset Bilimi: Karşılaştırmalı Bir Giriş*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Hekimoğlu, Mehmet Merdan (2009). *Anayasa Hukukunda Karşılaştırmalı Demokratik Hükümet Sistemleri ve Türkiye*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Heywood, Andrew (2015). *Siyasetin Temel Kavramları*. Ankara: Adres Yayınları.
- İnsel, Ahmet (2005). *Neo-Liberalizm: Hegemonyanın Yeni Dili*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Jessop, Bob (2005). *Hegemonya, Post-Fordizm ve Küreselleşme Ekseninde Kapitalist Devlet*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Jessop, Bob (2016). *Devlet Teorisi: Kapitalist Devleti Yerine Oturtmak*. Ankara: Epos Yayınları.
- Jordan, Andrew- Rüdiger KW Wurzel-Anthony Zito (2005). "The Rise of 'New' Policy instruments in Comparative Perspective: Has Governance Eclipsed Government?" *Political Studies*. C. 53, S. 3, s. 477-496.
- Kaufmann, Daniel- Aart Kraay (2008). *Governance Indicators. Where are we, where should we be going?*. Oxford: Word Bank.
- Kaufmann, Daniel-Aart Kraay- Massimo Mastruzzi (2008). *Governance matters VII: aggregate and individual governance indicators 1996-2007*. Washington: The World Bank.
- Kaufmann, Daniel- Aart Kraay- Massimo Mastruzzi (2010). "The Worldwide Governance Indicators: Methodology and Analytical Issues". *Hague Journal on the Rule of Law*. C. 3, S. 2, s. 220-246.

- Kaufmann, Daniel- Aart Kraay- Pablo Zoido-Lobatón (1999). *Aggregating Governance Indicators*. Washington: World Bank Publications.
- Kayri, Murat (2009). "Araştırmalarda Gruplar Arası Farkın Belirlenmesine Yönelik Çoklu Karşılaştırma (post-hoc) Teknikleri". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. C. 19, S. 1, s. 51-64.
- Kirk, Roger E. (1974). *Experimental Design: Procedures for the Behavioral Sciences*. Belmont: Brooks Cole Pacific Grove.
- Kooiman, Jan-Martijn Van Vliet (1993). *Governance and Public Management*. Managing Public Organizations. s. 58-72.
- Lijphart, Arend (1997). *Çağdaş Demokrasiler*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Lijphart, Arend- P. Nikiforos Diamandouros- Richard Gunther (1986). *Çağdaş Demokrasiler: Yirmi bir Ülkede Çoğunlukçu ve Oydaşmacı Yönetim Örüntüleri*. İstanbul: Türk demokrasi Vakfı ve Siyasi İlimler Derneği Ortak Yayını.
- 146 Linz, Juan J. (2012). *Totaliter ve Otoriter Rejimler*. Ankara: Liberte Yayınları.
- Lorcu, Fatma (2015). *Örneklerle Veril Analizi SPSS Uygulamalı*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Maldonado, Nicole (2010). "The World Bank's Evolving Concept Of Good Governance And its İmpact on Human Rights". *Doctoral Workshop on Development and International Organizations*. Sweden.
- MFA (Erişim Tarihi: 13.09.2019). "Dışişleri Bakanlığı Dış Politika". <http://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?03af1e06-bd93-40cb-ae4f-2c4ac27672e7>.
- Mo İbrahim Foundation (Erişim Tarihi: 11.11.2019). "İbrahim Index of African Governance (IIAG)". <https://mo.ibrahim.foundation/iiag>.
- Norris, Pippa (2011). "Measuring Governance". *The Sage Handbook of Governance*. (Ed. M. Bevir).
- Okçu, Murat (2007). "Yönetişim Tartışmalarına Katkı: Avrupa Birliği İçin Yönetişim Ne Anlama Geliyor?". *Süleyman Demirel*

- Orhan, Gökhan- Lütfi Yalçın (2015). *Ağlar, Yönetişim ve Ağ Yönetişimi: Tarihsel ve Kavramsal bir Değerlendirme*. "Kamu Yönetiminde Paradigma Arayışları: Yeni Kamu İşletmeciliği ve Ötesi". (Ed. Özer Köseoğlu-Mehmet Zahid Sobacı). Bursa: Dora Yayınları.
- Övgün, Barış (2013). *Türkiye'de Kamu Yönetiminin Dönüşümü*. Ankara: Nika Yayınları.
- Özdek, Yasemin (1999). "Globalizmin İdeolojik Hegemonyası: Yanılsamalar". *Amme İdaresi Dergisi. C. 32, S. 3, s. 25-48.*
- Pallant, Julie (2017). *SPSS Kullanma Kılavuzu: SPSS ile Adım Adım Veri Analizi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Peker, Ayşe Tatar (1996). "Dünya Bankası: Büyüme Söyleminden İyi Yönetme Söylemine". *Toplum ve Bilim. C. 69, s. 6-59.*
- PRS (Erişim Tarihi: 11.11.2019). "The International Country Risk Guide".
<https://www.prsgroup.com/explore-our-products/international-country-risk-guide/>.
- Rhodes, Roderick Arthur William (1996). "The New Governance: Governing Without Government". *Political Studies. C. 44, S. 4, s. 652-667.*
- Roskin, Michael (2014). *Çağdaş Devlet Sistemleri: Siyaset, Coğrafya, Kültür*. Ankara: Adres.
- Stoker, Gerry (1998). "Governance as Theory: Five Propositions". *International Social Science Journal. C. 50, S. 155, s. 17-28.*
- Tabachnick, Barbara G.- Linda S. Fidell, (2007). *Using Multivariate Statistics*. Boston: Pearson Education.
- Teziç, Erdoğan (2004). *Anayasa Hukukuna Giriş*. Ankara: Adres Yayınları.
- Transparency International (Erişim Tarihi: 11.11.2019). "Corruption perceptions index".
<https://www.transparency.org/research/cpi/overview>.
- Turhan, Mehmet (1993). *Hükümet Sistemleri*. Ankara: Gündoğan Yayınları.

- Uluşahin, Nur (1999). *Anayasal Bir Tercih Olarak Başkanlık Sistemi*. Ankara Yetkin Yayınları.
- Weber, Max (2004). *The Vocation Lectures: Science As A Vocation, Politics As A Vocation*. Indianapolis: Hackett Publishing Company.
- World Bank (1992). *Governance and Development*. Washington DC: World Bank.
- World Bank. (2006). *A Decade of Measuring the Quality of Governance*. Washington: World Bank.
- World Bank (Erişim Tarihi: 12.09.2019). "Worldwide Governance Indicators".
<https://info.worldbank.org/governance/wgi/#doc>.
- World Bank (Erişim Tarihi: 13.09.2019). "Worldwide Governance Indicators".
<https://databank.worldbank.org/source/worldwide-governance-indicators>.
- World Economic Forum (Erişim Tarihi: 11.11.2019). "Global Competitiveness Index-GCI".
<https://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2019>.
- Yazıcı, Serap (2002). *Başkanlık ve Yarı-başkanlık Sistemleri: Türkiye için bir Değerlendirme*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.